

KULTURNÍ PAMÁTKA č. 459

# **VOJENSKÝ HŘBITOV V OLOMOUCI – ČERNOVÍŘE**

*Hřbitov, který mohl být světovou turistickou atrakcí*

Autor: MUDr. Josef Šváb, bývalý ředitel VN Olomouc

|   |           |
|---|-----------|
| <u>Úvodem .....</u>   | <u>3</u>  |
| <u>Podle údajů historiků .....</u>                              | <u>4</u>  |
| <u>Počet hrobů a počet pohřbených.....</u>                      | <u>8</u>  |
| <u>Pohřbené významné osobnosti .....</u>                        | <u>10</u> |
| <u>Diskutabilní údaje o olomouckém vojenském hřbitově .....</u> | <u>12</u> |
| <u>Současný stav.....</u>                                       | <u>15</u> |
| <u>Literatura.....</u>  | <u>17</u> |
| <u>Důležité citace z literatury:.....</u>                       | <u>18</u> |
| <u>Dodatek.....</u>   | <u>21</u> |

## Úvodem

je nutno uvést, že podobný vojenský hřbitov pravděpodobně u nás nikde jinde neexistuje. Jednak pro svou velikost 1 ha, 50 m<sup>2</sup>. Také pro počet pohřbených. Na tomto hřbitově je pohřbeno přes 5000 vojáků zemřelých v Olomouci v období od října 1869 až do devadesátých let dvacátého století: příslušníků císařsko-královské rakousko-uherské armády, carské ruské armády, ale také i pozdější armády československé. Avšak převažují hroby vojáků, jejichž smrt následovala po válečných zraněních v průběhu první světové války.

Tento hřbitov je mimořádný především způsobem pohřbívání. Během první světové války byli zemřelí vojáci nejčastěji pohřbíváni po dvou do jednoho hrobu, a to bez ohledu na národnost, vojenskou hodnost a státní příslušnost, tedy bez ohledu na to, na které straně ve válce museli bojovat a položit život. Jedině byl ctěn rozdíl náboženského vyznání. Proto na tomto hřbitově, avšak jen na jeho jiném úseku byli pohřbeni vojáci vyznávající islám, v jiné lokalitě hřbitova Hebrejci a odděleně také příslušníci pravoslavné církve. Největší část hřbitova byla vymezena pro zemřelé příslušníky zbývajících náboženských vyznání, tedy pro římskokatolíky, evangelíky, atd. Takže na tomto hřbitově zde leží vedle sebe mrtví všech náboženských vyznání při dodržení zvláštností každé víry, avšak bez ohledu na hodnost, národnost, barvu pleti nebo politický postoj zemřelého vojáka, - neboť „po smrti si jsou všichni rovni“. Nemohl by právě tento vojenský hřbitov připomenout naší současné společnosti tolik potřebnou toleranci, snášenlivost mezi vyznavači Mohameda a Krista?

Černovířský vojenský hřbitov má ještě třetí zvláštnost naprosto nesouměřitelnou s kterýmkoliv jiným vojenským hřbitovem: je tak zdevastován, že v současné době lze poznat a určit ze všech hrobů sotva necelé jedno procento. Do konce první republiky o všechny hroby vzorně pečovala Československá armáda. Po zrušení Československé armády po 15. březnu 1939 vojenský hřbitov převzala „Správa hřbitovů a krematoria města Olomouce“. Načež byl Vojenský hřbitov v Černovíře ponechán svému osudu. Kříže, pomníky, obrubníky byly rozkradeny, hroby zapleveleny a cestičky zarostly. Vzhled Vojenského hřbitova v Černovíře vypadal obdobně jako židovské hřbitovy zdevastované po nájezdech Hitlerovců.

V devadesátých letech se olomoucká vojenská posádková správa snažila občas a dokonce opakovaně o likvidaci náletové vegetace, hnijícího listí a černých skládek na hřbitově. Jenže jednorázové zásahy nestačí. Také je nutné si uvědomit, že dnešní Česká armáda nemá vojenské hřbitovy ve své vlastní péči.

Česká vláda v roce 1999 uvolnila 3 miliony korun pro Ministerstvo obrany, které mělo z těchto peněz uhradit údržbu 6.733 hrobů našich vojáků na území osmadvaceti zemí světa a v druhém pořadí případně zabezpečit údržbu 72.240 vojenských hrobů na našem území. Výsledek této investice zveřejněn nebyl. Konečně, co se za tři miliony českých korun dalo udělat při tak velkém počtu neudržovaných a většinou zdevastovaných hrobů?

Z uvedených tří miliónů město Olomouc těsně před koncem roku 1999 obdrželo snad relativně dosti vysokou částku půl miliónu, ke které (podle novinových informací) přidalo 80.000 Kč z vlastního rozpočtu. Objem přidělených peněz bylo nutno proinvestovat nejpozději do konce roku 1999. Byl postaven (spíše jen opraven) laťkový plot. Byly dosázeny dřeviny podle původního architektonického plánu z roku 1916.

Dřevěné oplocení a vysázení nevhodných listnáčů, většinou přerostlých lip, nezabránilo dalšímu rozkrádání toho, co na hřbitově dosud zbylo. Na péči o vlastní hroby padlých vojáků už finanční prostředky nezbyly.

Devastace vojenského hřbitova stále nezadržitelně pokračuje. V současnosti černovířský hřbitov dokazuje, jak katastrofálně v několika málo posledních generacích poklesly morální hodnoty české populace. Vztah žijících k hrobům padlých už není ukázkou vděčnosti. Naším olomouckým obyvatelům a jejich voleným představitelům se stalo zbytečným vzdávat poctu těm, kteří za nás kdysi položili své životy. Úředníci Magistrátu města Olomouce, kteří jsou ze zákona odpovědni za péči o hroby, zatím v tomto směru neprojevíli sebemenší snahu o nápravu katastrofální situace. Přitom město Olomouc patří mezi lokality s největší nezaměstnaností v ČR a navíc jako sídlo vyšších soudů by mohlo příkladně a účelně využít osoby s přidělenými alternativními tresty.

ČSR již v roce 1929 podepsala Ženevskou úmluvu, kterou ratifikovala roku 1938 zákonem č. 23/Sb. ČSR a ČR jako následnický stát se tak zavázal, že „... bude pečovat o to, aby mrtví byli čestně pohřbeni, aby jejich hrobů bylo šetřeno a aby mohly být vždy nalezeny ...“

Ačkoliv považujeme za příčinu zdevastování morálky našeho národa dlouhodobý zrůdný vliv totalitních režimů minulého století, tak současná stále pokračující a zhoršující se devastace černovířského hřbitova ukazuje na katastrofální absenci základních morálních hodnot celé naší olomoucké občanské společnosti včetně jejich volených zastupitelů.

Naši političtí představitelé si občas stěžují, že jediné ČR nemá hrob neznámého vojína, na který by mohli při slavnostních příležitostech pokládat věnce. Těch neznámých padlých vojáků je v Olomouci pohřbeno více jak pět tisíc! Ale z těch politiků lkajících nad chyběním hrobu neznámého vojína v ČR nikdo nikdy černovířský hřbitov ani nenavštívil.

## **Podle údajů historiků ...**

V Olomouci je stálá vojenská posádka od roku 1650. Se vznikem stálé posádky vznikla městu povinnost pohřbívat zemřelé vojáky. Protože vojenská správa pro své mrtvé neměla vojenský hřbitov, byli zemřelí vojáci římskokatolického vyznání pohřbíváni na příslušných farních hřbitovech. Teprve od roku 1744 byli pohřbíváni výhradně na hřbitově u kostela P. Marie na Předhradí, ale po roce 1749 též na hřbitově špitálu sv. Ondřeje. Pro pohřbívání vojáků - nekatolíků (především luteránů) byl dne 14. 2. 1741 Magistrátem města Olomouce určen oplocený pozemek u tzv. kapucínského pole při Terezké bráně za civilním hřbitovem. Ale pozemek byl nepatrný (7x14 sáhů) a brzo nedostačoval. Proto byl tento vojenský hřbitov roku 1760 přesunut o kousek dál, přes císařskou silnici, k hostinci U Dřevěného zvonu. Místo pro pohřbívání bylo rozsáhlejší, a tak se tam pohřbívali vojáci všech vyznání. Vojenská správa hřbitov roku 1834 zrušila a odprodala ho ve veřejné dražbě dne 22. 4. 1844.

Roku 1832 vojenská správa zakoupila pro nový vojenský hřbitov pozemek na Tabulovém vrchu v blízkosti stělnice. První vojenský pohřeb se tam konal v roce 1834. I když bylo císařským nařízením z 21. 11. 1866 přikázáno pohřbívat zemřelé vojáky na civilních hřbitovech, tak se pokračovalo v pohřbívání vojáků na společném vojenském hřbitově na Tabulovém vrchu. Poslední vojenský pohřeb se tam konal 3. 9. 1869.

Kolem roku 1840 farnost Klášterního Hradiska při bývalém prelátském kostele sv. Štěpána si zřídila vlastní farní hřbitov v Černovíře při polní trati Na Vlčinci. Této skutečnosti využilo velení olomoucké vojenské posádky, které právě hledalo náhradu za rušený hřbitov na Tabulovém vrchu, a zakoupilo pozemek za malým civilním černovířským hřbitovem. Místo bylo vybráno pro bezprostřední blízkost olomoucké Vojenské nemocnice, odkud vojenská správa vypravovala největší počet vojenských pohřbů. První vojenský pohřeb na nový Vojenský hřbitov v Černovíře se konal 4. 11. 1869. V tomtéž roce byly z Tabulového vrchu na černovířský vojenský hřbitov přeneseny pomník a ostatky čtyř pruských a dvou saských spojeneckých vojáků, kteří padli při srážce v červenci 1866 u Dubu a u Tovačova.

Do první světové války (do srpna 1914) bylo na Vojenský hřbitov v Černovíře do jednotlivých hrobů pohřbeno 777 zemřelých vojáků. Důstojníci byli pohřbíváni v západní části a prostí vojáci ve východní části hřbitova.

Podle zápisu v Kronice olomoucké Vojenské nemocnice bylo na černovířském hřbitově pohřbeno navíc do společné jámy asi 60 rakví s lidskými pozůstatky a dále hromada lidských kostí a lebek. Totiž dne 3. března 1896 nechal farář na Hradisku otevřít zatarasený vchod do krypty pod farním kostelem sv. Štěpána. V pěkné, suché místnosti byla nalezena hromada lebek a kostí a 60 rakví s kostrami a popelem. Podle ústního podání byly tyto pozůstatky uloženy do krypty v roce 1866, když bylo likvidováno mauzoleum v bývalém hlavním konventním premonstrátském kostele Nanebevzetí P. Marie. Všechny lidské pozůstatky nalezené v kryptě farního kostela sv. Štěpána byly přeneseny a pietně pohřbeny ve dnech 8. - 13. října 1896 do společné jámy, vykopané v tehdejší severovýchodní rohu černovířského vojenského hřbitova za oficiální účasti velitele posádkové nemocnice vrchního štábního lékaře MUDr. Josefa Dubského, římsko-katolického faráře z Klášterního Hradiska, vojenského kuráta a všech důstojníků posádkové nemocnice.

Připomínám, že benediktýnské a navazující premonstrátské opatství bylo na Hradisku při Olomouci založeno jako pohřebiště moravských Přemyslovců. Byli tam pohřbeni někteří z olomouckých údělných knížat, členové jejich rodin, a také někteří olomoučtí biskupové, opati z Hradiska a mnohé jiné významné osobnosti. Tabulka v kostele sv. Štěpána oznamuje, že jsou tam ve schránce ve zdi uloženy pozůstatky olomouckého údělného knížete Oty I. Sličného, jeho manželky Eufémie (vnučky uherského krále Štěpána Svatého), jejich vnuka olomouckého údělného knížete Oty III. Dětleba, jeho manželky Durancie, jejich synů Vladimíra a Břetislava, dcery Marie, biskupa Jana IV. Lysého a Roberta, opata z doby zničení Hradiska Tatary. Tento údaj lze považovat za velmi problematický. Totiž hroby uvedených osobností byly opakovaně vykradeny. Za vpádu Tatarů roku 1241, dvakrát od Olomoučanů při rozboření Hradiska v roce 1432 a v roce 1469, a naposled od Švédů roku 1642. O prvních třech případech zničení a vykradení hrobů nemáme žádné písemné doklady. O devastaci hrobů zakladatelů a o rozházení kostí z hrobů vojskem Švédů jsou zaznamenány podrobnosti, včetně zcizení prstenů, křížků a oděvů svlékaných z mrtvol.

Teprve až za dva roky po odchodu Švédů nechal opat Bedřich Schinal sesbírat lidské kosti rozházené po celém širokém okolí. Je proto možné, že kosti, ponechané ve skříňce, nejsou kosti Přemyslovců, ale že jejich kosti byly pohřbeny do společné jámy na Černovířském vojenském hřbitově.

Pravděpodobně v této jámě jsou uloženy i pozůstatky dalších významných osobností: hradiských opatů a historiků, jmenovitě Siebenaichera a Ulmanna, a také biskupa arménské církve, který zemřel na Hradisku v 18. století při cestě do Říma k papeži.

První světová válka způsobila masivní přísun raněných a nemocných vojáků do Olomouce z oblasti lvovského a haličského frontu. Již v prvních týdnech a měsících války Vojenská nemocnice v Olomouci ošetřovala desetitisíce raněných a nemocných frontových vojáků. Vlastní mírová kapacita nemocničních lůžek na Hradisku byla rozšířena ze 470 na 1000, byly vytvořeny záložní a nouzové vojenské nemocnice v Olomouci s kapacitou asi 4000 lůžek. Ale ani tato všechna lůžka nestačila. Proto byly postaveny desítky dřevěných baráků a stany s kapacitou dalších 4000 lůžek. V prvních týdnech a měsících války bylo do Olomouce přisunuto např. 15000 nemocných úplavců, 1000 zachvácených tyfem a 600 vojáků s cholerou. Za celé období první světové války bylo v olomoucké vojenské nemocnici hospitalizováno 55.952 vojáků s infekčním onemocněním, z nich zemřelo 1.665. Ve všech olomouckých vojenských zařízeních bylo během 1. světové války hospitalizováno 447.589 raněných a nemocných vojáků. I když úmrtnost nebyla velká, přibližně do 3%, tak plocha Černovířského vojenského hřbitova pro pohřbení zemřelých nedostačovala. Proto byl hřbitov v letech 1916 - 1917 rozšířen a upraven podle návrhu architekta Gustava Rossmanna. Podle vojenské ústřední evidence (vyhotovené roku 1928) bylo v době od vyhlášení první světové války v roce 1914 do konce roku 1919, kdy byl válečný stav oficiálně ukončen, pohřbeno na Černovířském vojenském hřbitově 3 218 vojáků minimálně třinácti národností: československé, polské, ruské, rumunské, rakouské, maďarské, italské, turecké, německé, francouzské, lotyšské, litevské a jugoslávské. Do jednotlivých hrobů bylo pohřbeno 555 mrtvých, avšak do dalších 1089 hrobů bylo pohřbeno po dvou mrtvých vojácích a v 83 hrobech bylo pohřbeno po třech až pěti zemřelých.

Většinou z dobrovolných peněžních příspěvků olomouckých občanů byly v nové části hřbitova postaveny dvě otevřené kaple, větší s kopulí pro vyznavače křesťanských konfesí, menší jako úcta padlým islámského vyznání. Otevřený polní muslimský památník má uprostřed osmiboký kamenný obelisk jako náznak islámské mešity. Na části hřbitova kolem muslimského památníku byli pohřbeni vojáci islámského vyznání. Současný počet islámských pomníčků je 59, ale při započítání míst, na kterých byly pomníky vykradeny, jejich počet činí 65, což odpovídá evidenčnímu záznamu. Nedaleko tohoto památníku je větší kaple křesťanská, také otevřená, s kupolí, a také neopravená. Nová část rozšířeného hřbitova byla vysvěcena dne 18. 12. 1917 za osobní přítomnosti posledního rakouského císaře Karla I. a jeho manželky Zity. Zároveň polní biskup Emerich Bjelík vysvětil křesťanskou kapli a polní imám požehnal muslimskému památníku. Tehdy na hřbitově císař Karel I. řekl: „... Jest mým přáním, aby rovy všech ve válce padlých a zemřelých vojáků - přátel i nepřátel - na věčně čestnou jich památku a na útěchu jich příslušníků, kteří ztratili své nejdražší, byly důstojně vybudovány a trvale udrženy ...“

Na islámskou část navazuje oddělení hřbitova určené pro pohřbívání padlých pravoslavného vyznání. Uprostřed téměř 200 dvojhrobů pravoslavných vojáků z Bukoviny, Srbů, Rusů a Rumunů kdysi stál velký dřevěný patriarchální kříž. Ještě na počátku devadesátých let zde na jednotlivých dvojhrobech bylo několik desítek dvojitých pravoslavných křížů. V polovině března 2003 jsem našel poslední tři kříže, zřejmě opět připravené k odvozu do Sběrných surovin. V současné době už není na hřbitově po těchto třech křížích ani stopy.

Největší část hřbitova sloužila k pohřbení ostatních padlých vojáků. Tedy katolíků, evangelíků, osob bez vyznání a všech dalších.

V době od 1. 1. 1920 do 15. března 1938, tedy během první Československé republiky, bylo na vojenský hřbitov do jednotlivých hrobů pohřbeno dalších 388 zemřelých vojáků.

Od doby založení vojenského hřbitova pečovala o hřbitov vojenská správa hřbitova v čele se správcem hřbitova. Správa hřbitova byla součástí duchovní služby při olomoucké Vojenské nemocnici. V celé této době byl vojenský hřbitov udržován na odpovídající úrovni. Hroby byly označeny podle náboženské konfese: buď prostým litinovým křížem, nebo pravoslavným křížem, u muslimů pomníčkem s půlměsícem, a u Židů pomníčkem s šesticípou hvězdou. Na každém pomníčku nebo kříži byla připevněna tabulka se jménem a přesnými daty každého zemřelého. Hroby byly vzorně udržovány, spadané listy shrabáno, cesty odvodněny a vysypány. Každoročně na den 1. listopadu se na Černovířském vojenském hřbitově odehrával pietní akt, tryzna za zemřelé k uctění památky padlých. Hřbitov byl slavnostně osvětlen lihovými kahany a pochodněmi, všechny hroby byly pietně upraveny a ozdobeny. Vzpomínkový projev pronesl nejčastěji velitel olomoucké posádky. Na závěr vojenská hudba zahrála chorál a hymny. Pietní akt organizoval správce vojenského hřbitova. Z nemocnice se účastnili důstojníci, gázisté a mužstvo. 1. listopadu roku 1920 a roku 1921 měl vzpomínkový projev velitel 7. pěší divize armádní generál Josef Kroupa.

Kromě těchto pravidelných tryzen se na Černovířském vojenském hřbitově konaly větší vzpomínkové slavnosti při návštěvě zahraničních vládních delegací. Dne 1. srpna 1923 navštívila hřbitov delegace Království Srbska, Chorvatska a Slovinska v čele s vojenským atašé plukovníkem generálního štábu Michailem Neuradovičem. Dne 8. a 9. listopadu 1923, kdy v Olomouci vystupovala jihoslovanská pěvecká skupina „Stankovič“, se na vojenském hřbitově v oddělení Jihoslovanů konala tryzna za účasti vojenské hudby a deputace útvarů. Po souhlasu Ministerstva národní obrany si dne 29. října 1930 prohlédl válečné hroby ministerský rada Rudolf von Prasek z Budapešti, šéf maďarské péče o válečné hroby

Od 29. června 1921 byl stanoven Ministerstvem obrany paušál pro udržování hrobů ve vojenské správě. V roce 1926 byly na vojenském hřbitově zlikvidovány listnaté stromy, protože každoročně způsobovaly značný nepořádek opadem listů. Na jejich místo, podél chodníků, bylo vysázeno 100 kusů ušlechtilých zeravů.

V celé této době byla jak vlastní péče o hroby padlých, tak evidence hrobů a pohřbených, vedená vojenskou duchovní správou, vždy dokonalá a na úrovni odpovídající závazku z Ženevských dohod. Tedy: pokud o vojenský hřbitov pečovala armáda a její duchovní správa, tak jak vlastní péče o hroby tak i evidence hrobů a pohřbených, byla bez ohledu na vládnoucí politický režim na úrovni ostatních kulturních národů. Jenže dnem 15. března 1939 s okupací naší vlasti Velkoněmeckou říší byla československá

armáda zrušena včetně její duchovní služby a správy vojenského hřbitova. Vojenský hřbitov přešel do majetku a péče města Olomouce.

V létech 2. světové války bylo od 24. 10. 1939 do 7. 1. 1945 na Černovířský vojenský hřbitov pohřbeno dalších 45 mrtvých. Podle literárních údajů bylo navíc koncem války (v prosinci 1944 a v únoru 1945) na Černovířský hřbitov pohřbeno dvanáct sestřelených amerických letců a později také čtrnáct sovětských vojáků, kteří padli u Olomouce. Avšak všichni tito zahraniční vojáci byli v roce 1946 exhumováni a převezeni: Američané na pohřebiště ve Francii, sovětští vojáci na Ústřední hřbitov v Neředíně.

Na vojenský hřbitov v Černovíře se pohřbívalo ještě po roce 1945, pravděpodobně i ve všech dalších letech až do počátku devadesátých let dvacátého století. Ale počet pohřbů z této doby nebyl nikde evidován a tedy nám není znám. Poslední urnový pohřeb je na pomníku označen rokem 1994.

Proces devastace hřbitova lze podle sdělení historiků datovat od roku 1951, avšak od té doby se nezastavil, neustále pokračuje, a to i v současné době. Soustavné ničení hřbitova neustalo ani po změně režimu v roce 1989 a ani později při povolebních změnách ve vedení Magistrátu města Olomouce. Za současnou neustále pokračující devastaci Černovířského vojenského hřbitova jsou plně odpovědni i současní radní a zastupitelé Statutárního města Olomouce.

## Počet hrobů a počet pohřbených

Nejen vlastní hřbitov, ale také pozůstatky evidence pohřbených jsou v katastrofálním stavu. Pokud se v literatuře nalezne nějaký číselný údaj o pohřbených, je tento udávaný počet vždy zcela odlišný. Na olomoucké radnici a na Správě olomouckých hřbitovů nejsou o pohřbených vůbec žádné doklady.

Václav Burian roku 1993 uvádí počet 3681 hrobů podle počtu položek v seznamu hrobů, který tvořil přílohu Státního seznamu nemovitých kulturních památek po 1. světové válce.

Podle Renáty Fifkové, která převzala údaj z centrální vojenské evidence hrobů pořízené roku 1928, bylo během první světové války na Černovířský vojenský hřbitov pohřbeno 3218 padlých vojáků. Z tohoto počtu bylo 1021 Poláků, 992 Čechoslováků, 288 Rusů, 229 Rumunů, 197 Rakušanů, 174 Jugoslávců, 106 Maďarů, 106 Italů, 40 Turků, 7 Němců, 2 Litevci, 1 Francouz, 1 Lotyš a 54 vojáků neznámé národnosti.

Na konci Protektorátu říšská branná moc vznesla dotaz adresovaný olomoucké radnici na stav vojenského hřbitova v Černovíře. Úředníci z protektorátní radnice města Olomouce písemně odpověděli, že na hřbitově, rozkládajícím se na ploše 1 ha a 50 m<sup>2</sup>, bylo pohřbeno do začátku 2. světové války celkem 3261 vojáků do 2889 hrobů. Z toho bylo 777 hrobů z doby před 1. světovou válkou, 1724 hrobů z 1. světové války a 388 hrobů z období existence Československé republiky. Podle tohoto hlášení vzniklo během 1. světové války (do 1. 1. 1920) na černovířském hřbitově celkem 1724 nových hrobů. V hlášení je uvedeno, že ještě na konci Protektorátu bylo ve 197 hrobech 325 pravoslavných Rusů, v 51 hrobech 51 mrtvých mohamedánů a v 12 hrobech 12 Židů.



Ve zbývajících hrobech z celkového počtu 1724 hrobů byly osoby různých národností, v převážně většině hrobů vždy po dvou v jednom hrobě. Tedy dle těchto písemných údajů bylo koncem 2. světové války na vojenském hřbitově 2501 hrobů z doby od založení hřbitova do konce první světové války. Podle stejného protektorátního hlášení města Olomouce bylo během trvání Československé republiky (od 1. 1. 1920 do 24. 10. 1939) pohřbeno na černovírský hřbitov 388 příslušníků československé armády. Tedy k 24. říjnu 1939 bylo na Černovírském vojenském hřbitově celkem 2889 hrobů s 3261 pohřbenými. Stejně hlášení uvádí, že během 2. světové války, tedy od 24. 10. 1939 do 17. 12. 1944 (7. 1. 1945), bylo na tento hřbitov pohřbeno dalších 44 (45) zemřelých.

Poslední informace o počtu hrobů, uvedená v účelové publikaci vydané roku 2000 k „750. výročí Černovíra“, uvádí celkový počet 1771 hrobů. Tedy každým novým desetiletím se literárně udávaný počet hrobů rapidně snižuje.

Za nejvěrohodnější lze považovat údaje uvedené v Kronice olomoucké Vojenské nemocnice. Jejím vedením byl pověřen spisovatel Jaroslav Durych. Každoročně zapisoval jak počet zemřelých v olomoucké vojenské nemocnici, tak i počet hrobů na Černovírském vojenském hřbitově. Podle Durychova zápisu v „Kronice divisní nemocnice 7“ vojenská správa hřbitova pečovala v roce 1921 o 3475 hrobů, v roce 1922 o 3516 hrobů, v roce 1923 o 3548 hrobů a v roce 1924 o 3573 hroby. Tedy počet hrobů v péči duchovní správy se za rok 1921 zvýšil o 41 hrobů, za rok 1922 o 32 hrobů a za rok 1923 o 25 hrobů. Přitom počet zemřelých ve vojenské nemocnici v roce 1921 činil 17 vojáků, v roce 1922 28 vojáků, a v roce 1923 20 vojáků. Uvážíme-li, že se na vojenský hřbitov pohřbívaly i rodinní příslušníci vojáků, tak ten počet narůstajících hrobů odpovídá. Podle J. Durycha tedy v roce 1924 bylo k 1. listopadu pro každoroční smuteční tryznu očištěno, ozdobeno a osvětleno 3573 hrobů. V uvedených hrobech bylo pohřbeno navíc 1338 mrtvých. K uvedeným pohřbeným je nutno přičíst hroby vojáků z dalších let, tedy 335 hrobů vojáků, kteří zemřeli v době od roku 1924 do ledna 1945. Součet všech uvedených pohřbených je 5246. Avšak na vojenský hřbitov se pohřbívalo i následující léta. Takže počet 5246 je počet minimální a pohřbených je jistě mnohem víc.

Údaje městské Správy hřbitovů o počtu hrobů na vojenském hřbitově nesouhlasí ani s jejich předchozími údaji. Z toho vyplývá naprostá nevěrohodnost současně sdělovaných počtů osob pohřbených na černovírském vojenském hřbitově. Zřejmě nynější instituce spravující vojenský hřbitov má své podklady buď neúplné, nebo v nepořádku. Její představitelé však pravdivě přiznávají, že nevlastní žádný seznam pohřbených.

Když Václav Burian v roce 1994 publikoval údaj o významných osobnostech, prokazatelně pohřbených na Černovírský vojenský hřbitov, napsal, že v evidenci není uveden velitel vojenské nemocnice generál dr. Karl von Elbogen, ačkoliv pomník s jeho jménem stál nad jeho hrobem ještě v padesátých letech. Burian postrádal v zápisech také jméno vojína Martina Leciána, popraveného a pohřbeného na Černovírský hřbitov v říjnu roku 1927. Tedy už v roce 1994 Václav Burian upozornil na nepořádek v evidenci, jehož viníka neznáme.

V padesátých letech minulého století došlo k zmenšení hřbitova, část hřbitova byla použita k rozšíření silnice vedoucí do budov tehdejšího JZD, jak uvádí Tichák. Takže část pohřbených vojáků leží mimo oplocený hřbitov, v příkopu u asfaltové vozovky nebo pod jejím okrajem.

## Pohřbené významné osobnosti

Na Černovířském vojenském hřbitově jsou pohřbeni někteří naši hrdinové, generálové, asi i biskupové, opati a možná i někdo z moravské větve přemyslovského rodu. Zde je nutné připomenout výše popsany nález šedesáti rakví a dalších lidských pozůstatků v kryptě kostela sv. Štěpána na Klášterním Hradisku. Pravděpodobně šlo o pozůstatky opatů a dalších významných osobností, pohřbívaných v minulých staletích s velkou okázalostí do hlavního konventního kostela Nanebevzetí P. Marie. Tyto pozůstatky byly v říjnu 1896 pohřbeny do společné jámy v tehdejší severovýchodním rohu vojenského hřbitova. Toto místo v současnosti nelze nalézt, protože hřbitov byl rozšířen, a dnes nikdo neví, kde se nalézá původní severovýchodní roh hřbitova.

Armádní generál Josef Kroupa (1861 - 1924) byl mezi řady hrobů důstojníků a rotmistrů pohřben v červnu 1924. Přes pokročilou kompletní devastaci celého vojenského hřbitova lze ještě nyní mezi několika málo identifikovatelnými pomníky nalézt náhrobek označující jeho hrob. Nápis na pomníku je jeden z posledních dosud čitelných. Životní dráha armádního generála Josefa Kroupy byla obdivuhodná. V dvacátém století dosáhl vojenské hodnosti c. k. polního podmaršálka jako jediný Čech. Po skončení války přijal službu v Československé armádě a byl jmenován velitelem 7. pěší divize v Olomouci, avšak již jen jako armádní generál. Po opakovaném a neodůvodněném nařčení z „rakušáctví“ odešel na vlastní žádost do penze. Generál Kroupa byl člověk s mimořádně širokým kulturním rozhledem. Byl vynikající tenorista. Nesmírně se zasloužil o vznik a rozvoj českého divadla v Olomouci a také o výrazný rozvoj olomouckého sportu. Zemřel jako tajemník Městského divadla v Olomouci. Dnes o jeho mimořádných zásluhách neví ani divadelní pracovníci, ani sportovci a ani olomoučtí veřejní činitelé. Jeho osobnost je stále nedoceněná!

Generál zdrav. MUDr. Karel von Elbogen velel Vojenské nemocnici v Olomouci v letech 1913 - 1915. Do jeho pravomoci patřilo vybudování dalších vojenských pomocných a nouzových nemocnic ve veřejných budovách v Olomouci a jejich vedení v prvních letech 1. světové války. Do jeho podřízenosti patřily také veškeré spádové vojenské nemocnice na celé severní a střední Moravě, od Svitav a Krnova až po Hodonín včetně. Při vzniku ČSR byl gen. MUDr. Elbogen již ve výslužbě, ale nadále pracoval jako smluvní lékař ve Šternberku, v tamní pobočce olomoucké Vojenské nemocnice. Po nenadálém úmrtí velitele vojenského léčebného ústavu ve Šternberku plk. Stavěla, byl gen. MUDr. von Elbogen jmenován velitelem tohoto vojenského léčebného zařízení. Tragicky zahynul dne 24. dubna 1928, kdy uklouzl na nádraží ve Šternberku a spadl pod vlak. Jak uvedl spisovatel Jaroslav Durych doslova: „V poslední vůli si přál tento znamenitý vojenský lékař a člověk vysokého charakteru a zlatého srdce být pohřben na vojenském hřbitově v Černovíře. Katafalk s rakví byl postaven v nemocniční kapli, pocta to, která předtím jen jednou byla prokázána jinému zemřelému veliteli nemocnice. Generál MUDr. v. Elbogen byl pohřben s mimořádnými poctami dne 27. dubna 1928 za ohromné účasti občanstva.“ V současnosti na zdevastovaném Černovířském vojenském hřbitovu již nelze jeho hrob nalézt. Ani není jeho jméno uvedeno v seznamu pochovaných na tomto hřbitově.

Od dvacátých do padesátých let 20. století bylo na černovířském hřbitově pohřbeno mnoho dalších význačných vojenských osobností - např. plukovník Karel Lenk, plukovník Severín Schöbel a plukovník Josef Demel.

Jeden z posledních úředně povolených pohřbů na Černovířský vojenský hřbitov byl pohřeb kapitána letce Vratislava Lišky, který havaroval při cvičném letu na školním letounu dne 11. října 1948. Kpt. Liška byl jeden z nejvýznamnějších československých pilotů v RAF, kteří se za druhé světové války zasloužili v leteckých bojích o Velkou Britanii.

Všechny tyto uvedené mimořádně významné osobnosti odpočívají docela v blízkosti některých našich největších darebáků, vrahů, zlodějů a násilníků, odsouzených k trestu smrti, a pak zastřelených nebo oběšených. Těchto delikventů pohřbených na Černovířský vojenský hřbitov bylo víc než osob, které lze označit za hrdiny. Z mnoha pohřbených delikventů připomeňme dva, které pro jejich nekonvenční životní postup jsou uváděni v české literatuře.

Šikovatel polské národnosti Lopatinski byl odsouzen k trestu smrti za pokus o vraždu svého tyranského velitele a byl popraven dne 16. 4. 1885 na nádvoří Klášterního Hradiska. Stal se hrdinou jedné z jinotajných povídek Karla Matěje Čapka - Choda pod pozměněným jménem jako „Šikovatel Lemaninský“.

Nejvíce vzruchu nejen po Olomouci, ale i po celé Moravě přinesl tajný pohřeb Martina Leciána, vojenského zběha, nejznámějšího moravského lupiče a vraha z doby první republiky. Už zadržení Leciána po jeho opakované dezerci bylo pro Olomoučany důvodem většího vzrušení než tehdejší hospodářská krize. Olomoučtí komunisté tenkrát na ulicích provolávali „slávu Sovětskému svazu, Rudé armádě a Leciánovi“. Lecián byl popraven pražským katem Leopoldem Wohlschlägerem v olomoucké garnizónní věznici dne 6. října 1927 v 6 hodin 6 minut. Lecián byl odsouzen k trestu smrti provazem za 74 prokázaných krádeží, opakované dezerce ze základní vojenské služby a jednu prokázanou vraždu. Za druhou vraždu vojína Františka Kisse, strážného z olomoucké vojenské nemocnice, Lecián už ani souzen nebyl. Obhájce ex offio dr. Šrot založil obhajobu Leciána na nepravdě, že Lecián „bohatým bral a chudým dával“. Z toho mezi prostým lidem následně vznikla pověst o Leciánově spravedlnosti. Této rozšířené legendě neodpovídala skutečnost ani v tom nejmenším. Lecián patřil mezi sedm osob, kterým prezident Masaryk za 1. republiky neudělil milost. V záznamu o pohřbení Leciána se píše, že jeho „tělo bylo nenápadně dopraveno do márnice a potom nenápadně pochováno na vojenském hřbitově v Černovíře“. Na „neznámém“ hrobě tohoto proslaveného zbojníka se objevovaly položené kytice ještě počátkem devadesátých let minulého století. Legendy a popěvky o Leciánovi jsou známé dosud. Jak ještě nedávno si na Leciána vzpomínala devadesátiletá občanka z Černovíra, paní Žofie Pastrnková, tak prý s popraveným mrtvým Leciánem vyšel z Olomouce pohřební průvod olomouckých prostitutek, zpívajících Leciánovy oblíbené hospodské a hlavně pohoršlivé písničky. Slušné černovířské ženy na zpívající prostitutky hanlivě pokřikovaly. Nakonec se mezi ženami strhla rvačka, na kterou prý muselo být povoláno vojsko. Tato pověst je vymyšlena. Lecián není uveden ani v seznamu pohřbených na vojenském hřbitově v Černovíře.

## Diskutabilní údaje o olomouckém vojenském hřbitově

Některé údaje o Černovírském vojenském hřbitovu, uváděné v příslušné odborné literatuře, jsou zkreslené. Některá sdělení jsou neprokazatelná. Navíc se neustále opakují některé nepravdivé informace. Pravidelně se objevují rozdílné údaje o některých skupinách pohřbených vojáků.

Vojáci židovského vyznání byli pohřbíváni mimo Černovírský vojenský hřbitov na olomouckém židovském hřbitovu péčí židovského pohřebního spolku „Cewrah kaddischah“. Na olomouckém židovském hřbitově je 35 hrobů židovských vojáků z rakouské a ruské armády. Přesto nelze vyloučit, že na černovírský hřbitov bylo pohřbeno 12 padlých vojáků židovského vyznání. Existence těchto dvanácti židovských hrobů je ověřena zápisem z konce roku 1944. Dnes na zpusťošeném hřbitově nelze nalézt ani stopy po těchto hrobech.

Další národnostní skupinou, která se od ostatních mrtvých oddělila, byli Jihoslované. V Československé republice vznikl po první světové válce bratrský vztah k jihoslovanským národům. V Olomouci byla ustavena „Českoslovanská liga“ v čele s dr. Bohušem Vybíralem, která se přičinila o postavení Jihoslovanského mausolea v dnešních Bezručových sadech proti Michalskému výpadu.

V kryptě tohoto honosného mausolea s nápisem „Věrnost za věrnost - Ljubav za ljubav“ bylo během let 1926 - 1936 prý uloženo celkem 1188 padlých jihoslovanských vojáků z 1. světové války, kteří byli exhumováni z hrobů na území Moravy a Slezska. Některé zápisy udávají, že mezi 1188 přenesenými pozůstatky je prý i 173 Jihoslovanů exhumovaných na vojenském hřbitově v Černovíře. Zatím co J. Skoupý a M. Tichák píší, že na vojenském hřbitově v Černovíře byly v roce 1926 exhumovány pozůstatky 173 jihoslovanských vojáků a za velké slavnosti rakvičky s jejich pozůstatky uloženy v kryptě nově postaveného jihoslovanského mausolea, tak v Kronice olomoucké Vojenské nemocnice se uvádí: „Na poukaz generálního inspektora hrobů království S.H.S. byly na zdejším vojenském hřbitově exhumovány mrtvoly vojinů Alexeje Ďurděviče a Božidara Zlatiče a uloženy v nově postaveném Mausoleu v Michalském výpadu. Okázalé slavnosti odhalení Mausolea se konaly od 10. - 12. července 1926. Z nemocnice se účastnila větší deputace.“ Tedy písemný doklad hovoří o exhumaci dvou konkrétních vojáků, nikoliv 173 Jihoslovanů. V roce 1936 převzalo mausoleum i s pozemkem do své péče a do svého vlastnictví Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS), a po něm následnický stát - Federativní socialistická republika Jugoslávie. V současné době po rozpadu Jugoslávie jsou vlastnické vztahy tohoto výsostného jugoslávského území nevyjasněny. Z toho důvodu o mausoleum nikdo nepečuje, okna jsou rozbita, stavba je zdevastována a pokreslena sprejery. Do mausolea není možno vstoupit. Nikdo neví, do jaké míry jsou zachovány pozůstatky padlých Jihoslovanů, a nikdo nemůže ověřit jejich skutečný počet. Olomoucká Správa hřbitovů a zastupitelstvo Statutárního města Olomouce ponechávají volný průběh dalšímu ničení, a zdůvodňují to nemožností zásahu na výsostném území cizího státu.

Podobně je také problematická informace o exhumaci 39 tureckých vojáků, která měla být provedena v lednu roku 1959. Na islámské části hřbitova nejsou ani ty nejnepatrnější stopy, které by exhumace musela zanechat. 59 islámských pomníčků má zachovanou, stále stejnou polohu od doby jejich instalace.

Také sovětské vojáky, padlé v květnu 1945 či zemřelé na Hradisku, pohřbili v pravoslavné části černovírského hřbitova při hrobech padlých Rusů z 1. světové války. Počet čtrnácti padlých sovětských vojáků při bojích na Olomoucku doplňuje M. Tichák o „...13 mužů, kteří zemřeli ve vojenské nemocnici na Hradisku mezi 15. 5. a 31. 5. 1945.“ Avšak již v únoru 1946 byli všichni tito pohřbení sovětské vojáci exhumováni a převezeni na komunální Ústřední hřbitov. Na tomto hřbitově bylo v roce 1946 vyčleněno „Čestné pohřebiště padlých za II. světové války“. Na tomto čestném pohřebišti jsou soustředěny ostatky sovětských vojáků z celé střední a severní Moravy: 22 vyšších a 40 nižších sovětských důstojníků bylo pohřbeno jednotlivě pod náhrobky s rudou hvězdou. Dalších 1435 prostých sovětských vojáků, z nichž jen třetina je známa svým jménem, bylo uloženo do společného hrobu.

Pamětníci z doby Protektorátu Čech a Moravy popisují, že za 2. světové války byli v severní části Černovírského vojenského hřbitova pohřbíváni příslušníci Wehrmachtu. Jejich „dlouhé řady“ hrobů byly označeny březovými kříži ukončenými německou ocelovou přílbou. Hroby i kříže prý zničili v květnových dnech roku 1945 příslušníci vítězné Rudé armády. M. Tichák uvádí: „...za II. světové války... vojenská nemocnice na Hradisku také neztratila svou funkci, tentokrát však byla ve službě raněným příslušníkům Wehrmachtu. Hroby těch nevyhlášených pak postupně zaplňovaly plochu v severovýchodním sektoru hřbitova. ...“ Skutečnost je jiná. Protektorátní vedení města Olomouce vyčlenilo na Ústředním hřbitově v Neředíně pro pohřbívání padlých německých vojáků čestné místo. Tam bylo s vojenskými poctami pohřbeno během 2. světové války 381 mrtvých německých vojáků do jednotlivých označených hrobů. Když došlo k nezvladatelnému nárůstu počtu padlých v dubnu a květnu 1945, tak bylo několik dalších stovek padlých pohřbeno do dvou hromadných hrobů, avšak také na Ústřední hřbitov v Neředíně.

Na Hradisku německá armáda v roce 1939 zřídila „Reserve Lazaret Olmütz“, který měl samozřejmě také své mrtvé. Avšak tyto mrtvé německé vojáky německá armáda zásadně pohřbívala na uvedeném vyčleněném místě komunálního hřbitova v Neředíně. Zemřelí vojáci katolického vyznání měli pohřeb vypravený farou od sv. Mořice, zemřelé evangelíky ukládal na čestném pohřebišti olomoucký evangelický pastor. Němci měli na Hradisku také svého vojenského kuráta, podepisoval se Daniel. Díky jemu jsou ve vojenském archivu v Praze zachovány přesné zápisy o každém zemřelém, včetně data a hodiny pohřbu a označení hrobu každého jednotlivce. Tyto kurátovy velmi přesné záznamy dokazují, že němečtí vojáci byli pohřbíváni na čestném pohřebišti v Neředíně do jednotlivých označených hrobů. Teprve od posledního týdne měsíce dubna 1945, kdy se počet mrtvých enormně zvýšil, byli pohřbeni do dvou společných hrobů. Za celé období 2. světové války zemřelo na Hradisku celkem 566 německých vojáků (v roce 1940 tři, v letech 1941 a 1942 po jednom mrtvém, v roce 1943 čtyři mrtví, v roce 1944 již 44 mrtvých, v lednu 1945 46 mrtvých, v únoru 1946 90 mrtvých, v březnu 1945 153 mrtvých, v dubnu 1945 184 mrtvých a v prvních dnech května 1945 41 mrtvých). V naprosté většině byli všichni tito mrtví pohřbeni na hřbitově v Neředíně.

Další chybné informace se objevují při určování odpovědných organizací zajišťujících v minulosti správu vojenského hřbitova. V. Burian píše: „Jisté je tolik, že o areál hřbitova pečovala správa budov Vojenské nemocnice až do předání vojenskou správou 24. října 1951 Jednotnému národnímu výboru v Olomouci podle výnosu

ministerstva vnitra z 29. března 1951.“ Obdobně uvedla R. Fifková: „Do roku 1951, kdy hřbitov spravovala Posádková nemocnice na Klášterním Hradisku, byl tento objekt dobře udržován, ovšem za nového správce, jímž se tehdy stal JNV v Olomouci, začal hřbitov rychle chátrat, náhrobky byly zničeny a prostor hřbitova zanáletován.“ Oba údaje jsou zavádějící a neodpovídají skutečnosti. Historikové musí vzít na vědomí skutečnost, že Československá armáda přestala existovat dnem 15. března 1939. Když nebyla žádná armáda, nemohla mít duchovní službu a ani její součást - vojenskou správu hřbitova. Proto již od 15. března 1939 nemohla armáda mít v péči vojenský hřbitov v Černovíře. Olomoucká Vojenská nemocnice také přestala existovat, formálně dnem 15. 3. 1939 a administrativně dnem 15. 9. 1939. Dne 4. 4. 1939 převzalo německé vojsko budovu chirurgie a dne 27. 5. 1939 budovu Hradiska. Avšak záznamy o stavu vojenského hřbitova v Kronice vojenské nemocnice nejsou uváděny již od přelomu dvacátých a třicátých let první ČSR. Buď proto, že vojenská duchovní správa byla v těchto letech přiřazena k posádkové správě, nebo proto, že byly vydány nové směrnice pro vedení kronik a v nich byla vynechána činnost vojenské duchovní správy. Olomoucký vojenský kurát Vymětal byl přeložen z Vojenské nemocnice do olomoucké posádky již v polovině dvacátých let a někdy poté byla do péče olomoucké posádky přeřazena i správa vojenského hřbitova. V roce 1945 v nové Československé lidové armádě duchovní služba obnovena nebyla, ale po vzoru Rudé armády byli ustanoveni osvětoví důstojníci, později nazývaní politrucci, kterým byla vymezena zcela jiná oblast jejich činnosti. Proto také po roce 1945 nikde není sebemenší záznam o převzetí vojenského hřbitova do péče správy budov Vojenské nemocnice v Olomouci.

O vojenský hřbitov pečovala za Protektorátu „Správa městských domů a hřbitova“ v Olomouci, od roku 1945 „Národní výbor města Olomouce“. Později správa olomouckých hřbitovů vystupovala pod hlavičkou „Ústřední národní výbor hlavního města Olomouce, oddělení 11a, oddělení hřbitovů a krematoria“ a od 1. ledna 1949 „Služby veřejnosti Jednotného národního výboru v Olomouci, komunální podnik, oddělení Pohřebnictví“. Po několika dalších nepatrně pozměněných názvech je v současnosti Černovířský vojenský hřbitov v péči „Správy hřbitovů a krematoria města Olomouce, příspěvkové organizace Magistrátu Statutárního města Olomouce“. V této instituci stejně jako ve všech našich ostatních organizacích významně vzrostl počet úředníků. Současně narostly přikázané poplatky za hrob. Přitom je nutno považovat za naprosto iluzorní představu, že by se někdy tato uvedená odpovědná spravující organizace města Olomouce projevila byť jen sebenepatrnější skutečnou snahou o účinnou nápravu vzniklé situace. Od padesátých let minulého století nezadržitelně až do těchto dnů pokračuje devastace vojenského hřbitova v Černovíře. Svou nečinností a nezájmem a jen ojedinělými - spíše katastrofickými - zásahy se na postupu devastace podílí městská Správa hřbitovů. Tento podíl specifikují zprávy V. Buriana, M. Ticháka a R. Fifkové. Avšak právně za vzniklý stav jsou plně odpovědní především statutární orgány města Olomouce.

## Současný stav

V období, v kterém správa a péče o vojenský hřbitov v Černovíře přešla na orgány Statutárního města Olomouce, byly jako první zlikvidovány vzpomínkové tryzny za padlé, konané pravidelně každý rok 1. listopadu. Postupně hroby zarostly plevelem, spadané listí a odhozený odpad nikdo neuklidil. Co nebylo k hrobům natrvalo připevněno, to bylo rozkradeno. Ale nakonec začaly být uřezávány z hrobů litinové kříže, které pravděpodobně pro svou finanční hodnotu posloužily jako sběrový materiál do Sběrných surovin. Taktéž se postupně poztrácely veškeré opracované kameny použitelné do novostaveb. Oplocení ani nestačilo ztrouchnivět a už bylo rozkradeno, nejspíš jako palivové dříví.

V. Burian poznamenává, že „O současném stavu konstatuje reálná novinářská zpráva za situace roku 1992, že úpravy posledních let dovršily devastaci hřbitova, která byla začata a nedokončena před téměř deseti lety.“

M. Tichák píše v roce 2001, že „... část válečných náhrobních křížů byla odstraněna z důvodů rozšíření cesty k objektům JZD, o většinu zbývajících se postarali „amatérští sběratelé“ železného šrotu a jiní vandalové, zbytek už dokonala příroda bujnou vegetací na hrobech a mezi nimi. ...Příznějme, že několik pokusů z posledních let jakési zlepšení přineslo. Byl postaven nový plot, náletová vegetace zmizela (už nejméně dvakrát!), vysadily se nové dřeviny atd. ...“ Ale v roce 1991 M. Tichák popsal situaci jinak a pravdivěji: „Před 5-6 lety památkový úřad se pokusil o nápravu, železné kříže měly být nahrazeny novými, obnoveny i nápisy. Postavil se nový plot, vysekala se divoká vegetace a kříže byly vytrhány a odvezeny do šrotu, byla položena příšerná betonová komunikace ...“

R. Fífková uvádí, že „dílo zkázy bylo dovršeno v letech 1981-1984, kdy služba veřejnosti Olomouc zahájila bez vhodné projektové dokumentace „obnovu“ vojenského hřbitova. Dodavatel, jímž byl zahradnický podnik LOTOS, uvažoval o možném udržování travnatých ploch hřbitova strojovou mechanizací, a proto byla většina křížů v křesťanských i pravoslavných oddílech vyjmuta a terén byl srovnán buldozerem. Likvidace původních hrobových navršenin tak navždy znemožnila identifikaci jednotlivých hrobů. ...“

S problémem enormně zdevastovaného vojenského hřbitova v Černovíře jsem se setkal v době svého působení ředitele Vojenské nemocnice v Olomouci. Opakovaně se na mne obrátila telefonicky, písemně a nakonec i osobně rakouská organizace „Černý kříž“, jejíž hlavní náplní je péče o válečné hroby rakouských občanů. Rakouský „Černý kříž“ opakovaně nabízel pomoc při odstranění devastace hřbitova a proto jsem vždy zástupce této organizace odkázal na Magistrát města Olomouce, který zodpovídá za péči a udržování vojenského hřbitova. V době návštěvy zástupců rakouského Černého kříže bylo možno stav vojenského hřbitova srovnat se stavem židovských hřbitovů zpustošených nacisty za druhé světové války. Bohužel během devadesátých let devastace vojenského hřbitova nadále pokročila a stále pokračuje, takže jeho současný stav už ani nelze srovnat s uvedenými zpustošenými židovskými hřbitovy. Prý obdobně vypadají hřbitovy našich padlých legionářů podél sibiřské magistrály v Rusku. Pokud někdo navštívil některý vojenský hřbitov v zahraničí anebo nakonec měl možnost spatřit kterýkoliv jiný vojenský hřbitov na území našeho státu, musí souhlasit, že Černovírský vojenský hřbitov je neporovnatelně nejvíce poškozen.

Zdevastovaný vojenský hřbitov v Černovíře je pro zastupitele Statutárního města Olomouce tou největší a nesouměřitelnou ostudou. Nevšimavost olomouckých občanů a jejich volených zastupitelů k neustále pokračující devastaci historické památky velmi nepříjemně ukazuje na jejich výpadek morálních hodnot. Každá česká i moravská vesnice si na svou náves postavila pomník s vytesanými jmény svých rodáků, kteří padli ve světových válkách. Představitelé i těch nejmenších obcí každoročně kladou k těmto pomníkům věnce jako připomínku, že na své padlé nezapomínají. Naši zvolení olomoučtí zastupitelé pravděpodobně ani neví, že na území Olomouce existuje hřbitov, kde bylo pohřbeno několik tisíc vojáků padlých v první světové válce!

Koncem roku 1999 věnovalo město Olomouc ze svého rozpočtu na vojenský hřbitov 80.000 Kč. Ministerstvo obrany ČR prý přidělilo Olomouci na péči o hroby téměř půl milionu. Byl prý opět postaven nový plot, vysázeny nové dřeviny, ... ale opět samé listnáče, navíc už přerostlé a proto pravděpodobně tehdy neprodejně. Znovu opakují, že vojenská správa hřbitova v roce 1926 obdobné listnáče zlikvidovala, poněvadž jejich každoroční spad listů způsoboval značný nepořádek a nedovoloval údržbu hrobů. Tehdy namísto listnáčů vojenská správa vysázela 100 kusů ušlechtilých zeravů. Jak patrně, v současné době se znovu vysazují listnaté stromy - bez ohledu na zkušenosti - aniž je zajištěna pravidelná péče u údržby hřbitova.

Ředitel Správy hřbitovů omlouvá enormně zdevastovaný stav vojenského hřbitova poukazem jednak na obdobnou počínající devastaci hřbitovů na olomouckých předměstích, a jednak na přibližně tisíc zarostlých a neudržovaných hrobů na Ústředním hřbitově v Neředíně. Jenže takové srovnávání je zcela neadekvátní. Protože všechny hroby na ostatních olomouckých hřbitovech jsou v péči nejen Správy hřbitovů města Olomouce, ale také navíc v péči jednotlivců, kteří si hroby pronajímají. Přitom ředitel Správy hřbitovů si vůbec neuvědomuje, že jedině vojenský hřbitov v Černovíře je podle mezinárodních závazků z roku 1921 státem chráněná kulturní památka č. 459 (v rejstříku památek 2685) a že na tento hřbitov se vztahuje podle zákona č. 23/1938 Sb. povinná péče státu.

Podle ratifikované Ženevské dohody se náš stát zavázal, že „... bude pečovatí o to, aby mrtví byli čestně pohřbeni, aby jejich hrobů bylo šetřeno a aby mohly být vždy nalezeny...“ To však o vojenském hřbitově v Černovíře neplatí! Proto, že Ženevskou konvencí vědomě porušila olomoucká Správa hřbitovů! Tedy naši volení představitelé Statutárního města Olomouce při plném vědomí porušují platné zákony a mezinárodní dohody! Jak ale potom mohou dnes naši novináři a političtí představitelé vytýkat jiným státům nedodržování Ženevských úmluv?

V posledních letech sice byly z Černovírského vojenského hřbitova odstraněny černé skládky odloženého domácího materiálu, ale nové zase vznikají. Současný vzhled vojenského hřbitova v Černovíře je přímo úděsný. Všude je plno spadaného, hnijícího, neuklizeného listí. Tento nános prorůstá plevelná a jiná divoká vegetace. Kříže byly uřezány, pomníky byly vyvráceny a rozprodány nebo rozkradeny i s obrubníky z hrobů. Hroby, pokud ještě některé zcela ojedinele existují, jsou zapleveleny. Ale z převážné většiny byly rozorány, zřejmě s nedokončeným opakovaným pokusem Správy hřbitova na využití těžké silniční mechanizace na zplanýrování hrobů. Všechny tyto akce stav hřbitova zhoršily a způsobily urychlení procesu devastace. Jednorázové i opakované pokusné využití buldozeru k likvidaci hrobů nemůže zlepšit vzhled hřbitova, k tomu je nutná trvalá, prakticky každodenní drobná péče. Proto konečným výsledkem všech



dosavadních akcí olomoucké Správy hřbitovů je nejen promrhání přidělených finančních prostředků, ale především následné velmi podstatné zhoršení vzhledu hřbitova.

Po padesátileté péči olomoucké Správy hřbitovů o Černovířský vojenský hřbitov dnes již nikdo nepozná, kde a kdo byl pohřben. Z řad v zákrytu vyrovnaných hrobů se stalo jakési neudržované smetiště. Slávu hřbitova připomínají dvě otevřené kaple, postupem času chátrající a rozpadající se. Přes to všechno na ojedinělých neudržovaných a neoznačených hrobech se každoročně k 1. listopadu naleznou věnce, kytice a zapálené svíčky.

Hřbitov spíše ukazuje na velmi špatný vztah naší současné populace k hrobům padlých, než aby byl ukázkou vděčnosti a pocty našim mrtvým, kteří za nás kdysi položili své životy. Je tento nekulturní rys charakteru současných olomouckých občanů důsledkem převzatých způsobů sovětské společnosti z doby minulé totalitní podřízenosti Moskvě? V posledních patnácti letech nedošlo ani k náznaku obnovení původních morálních hodnot. Vztah olomouckých občanů k hrobům svých padlých předků ukazuje, do jaké míry je dnes zdevastována morálka příslušníků našeho národa.

Kulturní úroveň národa se pozná i podle toho, jak se národ chová ke svým mrtvým! Má národ, který si neváží svých padlých, vůbec právo na svou existenci?

## Literatura

Bláha, J., Kolář, B., Spáčil, V., Tichák, M.: Olomoucké hřbitovy a kolumbária, Olomouc, 2001.

Burian, V.: Pomníky na hrobech rudoarmějců. Zprávy Vlastivědného ústavu Olomouc č. 174, Olomouc 1975, s. 1-10.

Burian, V.: Prusko-saský válečný náhrobní pomník z roku 1866 v Olomouci-Černovíře. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, č. 210, 1981, s. 13-18.

Burian, V.: Přehled literatury o Klášteře Hradisku. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 196, Olomouc 1978, s. 6 - 35.

Burian, V.: Přehled literatury o Klášteře Hradisko. Dodatky. In: Památkový ústav v Olomouci - výroční zpráva. Olomouc 1994, s. 61-89.

Burian, V. - Jochman, V.: Seznam sovětských vojáků padlých na území Olomouckého kraje. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci č. 85. 1960, s. 71-83.

Denní telegraf ze dne 27. března 1995, s. 7: Rakušané mají zájem o vojenský hřbitov v Olomouci.

Durych, J.: Kronika divisní nemocnice 7., Olomouc 1925, rukopis, uložen na ředitelství VN Olomouc.

Fifková, R.: Vojenský hřbitov v Olomouci-Černovíře. Acta Universitatis Palacianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Historica 30, Olomouc 2001, s. 219 - 224.

(gag): Dnes (MF) z 8. prosince 1999. Vláda uvolnila tři miliony na péči o hroby českých vojáků v cizině., s. 3.

Hovadík, J. - Hradečný, R.: 750. výročí Černovíra, účelová publikace. Olomouc, 2000, s. 35.

Kalenberger, J.: Martine, rosteš pro šibenici. Edice Lidé a zločin, svazek 1, Praha 1992.

Kalusek, L.: Hanácký pitaval. Král hanáckého podsvětí - Martin Lecián. Hanácké noviny z 21. července 1993, s. 9.

Mlčák, L.: Státní seznam nemovitých kulturních památek, okres Olomouc a památková rezervace Olomouc. Olomouc, 1982, s. 70, pořad. čís. 459, č. rejstříku památek 2685.

Nešpor, V.: Dějiny Olomouce, 1936.

Nešpor, V.: Průvodce po Ústředním hřbitově v Olomouci. Olomouc 1929, s. 18.

Olomouc. Malé dějiny města. Olomouc 2002, s. 389. Vydala UP, (autoři: Bartoš, J., Bistrický, J., Bláha, J., Fiala, J., Kaňák, B., Kašpar, Z., Kohout, Š., Konečný, K., Koudela, M., Pojzl, M., Procházková, P., Schulz, J., Skoupý, A., Stejskal, J., Tichák, M., Trapl, M., Urbášek, P., Zaoral, R.)

Pojzl, M.: Přílohy ke státnímu seznamu ..., Inventář I/1. Olomouc 1982, s. 85, č. 1231.

Rejstřík k seznamu hrobů podle skupin od roku 1914 na vojenském hřbitově Olomouc-Černovír. Olomouc 1981-1982. Strojopis.

Seznam hrobů dle skupin od roku 1914, založený dne 1. 1. 1919.

Skoupý, A.: Vznik jihoslovanského mauzolea v Olomouci. Časopis Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci. Řada společenskovedná 60(1), 1970, č. 2-3, s. 39-44.

Šváb, J.: Příčiny úmrtí německých vojáků ve vojenské nemocnici Klášterní Hradisko v letech 1939-45. Přednáška na 16. medicínsko-historickém dnu 20. 10. 2000.

Tichák, M.: Příběh starého hřbitova. (Vojenský hřbitov v Černovíře.) In: Rok na Hané, kalendář Hanáckých novin pro zábavu a poučení v roce 1992, Olomouc 1991, s. 171 - 173.

Tichák, M.: Vzpomínky na starou Olomouc, Olomouc 1997, s. 22.

Urbášek, P.: Martin Lecián - postrach Moravy. Pravda o jedné loupežnické legendě. Vlastivědný věstník moravský, seš. 2. Brno 1996, s. 129-136.

Vojenský hřbitov v Olomouci. Kdy kde co v Olomouci, listopad 1988, s. 35.

Vojenský ústřední archiv Praha, hlášení vyžádané německou brannou mocí úřadu města Olomouce.

Vojenský ústřední archiv Praha-Karlín, sbírka Evidence válečných hrobů, kartony č. 151-155.

Zábavný hanácký kalendář: Když řádl Lecián. Olomouc 1971, s. 148-149.

Zapletal, L.: Zapomenutá památka? Hanácké noviny z 25. listopadu 1992, s. 7.

(Základní historické údaje a také současný stav hřbitova je uveden v publikacích a přednáškách autorů V. Buriana, M. Ticháka a R. Fifkové.)

## Důležité citace z literatury:

Tichák, M.: Vzpomínky na starou Olomouc, 1997, Votobia Olomouc

s. 22: *...třicetiletý císař Karel I. Poslední při návštěvě Olomouce v prosté polní uniformě dne 16. prosince 1917 ocenil staletou věrnost a oddanost města Olomouce habsburské dynastií. Byl na bohoslužbě při příležitosti ukončení památkové obnovy vojenského*

*chrámu P. Marie Sněžné, po mši na radnici, pak v arcibiskupské rezidenci pozdravil arcibiskupa kardinála Lva Skrbenského a přijal čelné české představitele, pak na hřbitově v Černovíře vzdal hold dvěma tisícům padlých a v poledne odjel do Vídně.*

Tichák, M.: Příběh starého hřbitova. Rok na Hané, kalendář Hanáckých novin pro zábavu a poučení v roce 1992, vydalo Hanácké noviny, Olomouc, 1991.

*str. 171 - 173: Správcem vojenského hřbitova byla vojenská duchovní správa. Vojenský hřbitov zřízen r. 1834 nedaleko rozcestí Foersterovy a Hněvotínské ulice a sloužil do r. 1866. Pak se vojáci pohřbívali na občanském hřbitově „U dřevěného zvonu“.*

*R. 1869 založila vojenská duchovní správa nový hřbitov za Černovírem. Už tři roky předtím byly na tom místě pohřbeny oběti ze srážky pruských a rakouských vojsk u Dubu a Tovačova v červenci 1866 (čtyři prustí a dva sasští spojenci Rakušanů měli společný pomník).*

*Za 1. svět války ve vzorně vyrovnaných řadách přibývaly černě lakované litinové kříže, jeden nad hrobem dvou mužů, které dohromady svedl stejný den a hodina smrti, bez ohledu na šarži, národnost a státní příslušnost. Rozdíl jen podle náboženské příslušnosti. Kolem maličké mešity s islámským půlměsícem leželi tváří k východu Mohamedáni. Židé chyběli, místní židovská obec se jich ujala a 35 pohřbila na svůj hřbitov v Neředíně. V r. 1926 byly exhumovány ostatky 173 vojáků pocházejících z Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a byly uloženy v mauzoleu v Bezručových sadech.*

*Dne 16. prosince 1917 přijel vzdát poctu padlým vojákům rakouský císař Karel, řečený Poslední. Za vojenského ceremoniálu přijal hlášení, že zde odpočívá 2000 mužů.*

*Vojenský hřbitov sloužil i za první republiky a za II. světové války. Dlouhé řady křížů z březových polen ukončených na vrcholu ocelovou přílbou vojáků Wehrmachtu zničili vítězové v květnových dnech r. 1945.*

*18. 12. 1944 a 11. 2. 1945 bylo zde pochováno 12 amerických letců sestřelených nad Olomoucí. Od května do srpna 1945 postupně zde byli pohřbeni sovětské vojáky padlí v okolí a 13 mužů, kteří zemřeli ve vojenské nemocnici na Hradisku mezi 15. a 31. květnem 1945. Američany v září převezli do Francie na společné pohřebiště, rudoarmějce r. 1946 na čestné pohřebiště v Neředíně.*

*Brzy po válce byly všechny hroby vzorně upraveny, vojenský pořádek pokračoval. Vojenská duchovní správa byla zlikvidována. Až před 5-6 lety památkový úřad se pokusil o nápravu, železné kříže měly být nahrazeny novými, obnoveny i nápisy. Postavil se nový plot, vysekala divoká vegetace a kříže byly vytrhány a odvezeny do šrotu, byla položena přišerná betonová komunikace.*

Z odpovědi olomouckého Magistrátu Říšské branné moci z konce roku 1944:  
(Vojenský archiv Praha, hlášení vyžádané německou brannou mocí):

*Černovířský hřbitov: Plocha: 1 ha a 50 m<sup>2</sup>*

*2889 Gräber mit 3261 Leichen*

*Zum Weltkrieg 777 Gräber, währ. d. Weltkrieg 1724 Gräber, vom 1.1.1920 388 Gräber  
.... = ... 2889 Gräber*

*Hiervon sind 197 Gr. mit 325 Leichen russisch, 51 Gr. mit 51 mohamedanisch, 12 Gr.  
mit 12 jüdisch.*

*In den anderen Gräben sind verchiedene Nationen beerdigt ..... Es sind dies zumeist  
Doppelgräber.*

Zároveň v dokladu poznamenáno, že od 24. 10. 1939 do 17. 12. 1944 (7. 1. 1945) bylo na hřbitově pohřbeno dalších 44 (45) osob.

## Dodatek

Kopie referátu předneseného na 19. Zapletalově–Wondrákově medicínsko-historickém dnu v Brně dne 7. října 2003

Dámy a pánové,

přednět problematiku olomouckého vojenského hřbitova navrhl prof. Kojecký. Já jsem se tomu bránil, protože kohopak z brněnských lékařů může zajímat historie a stav jakéhosi bývalého vojenského hřbitova. Přes mé námitky byla na dnešní Zapletalův - Wondrákův medicínsko-historický den tato tematika zařazena. A tak hned úvodem této krátké informace vás ubezpečuji, že absolutně nejde o okrajovou a nezajímavou problematiku, ale že minulost i současnost uvedeného bývalého vojenského hřbitova, ležícího kdesi v Černovíře až na severním okraji Olomouce, se dotýká cti a svědomí všech poctivých občanů naší vlasti.

Olomoucký vojenský hřbitov má totiž jednu světovou zvláštnost. Za první světové války byli na něm pohřbíváni padlí vojáci, obvykle po dvou do jednoho hrobu, bez ohledu na vojenskou hodnost, na národnost a na státní příslušnost a také bez ohledu na to, na které straně světového válečného konfliktu bojovali a padli. Neboť po smrti jsou si všichni lidé rovni a už nezáleží na jejich předchozím společenském postavení. Tedy olomoucký vojenský hřbitov je konkrétním důkazem existující a morálních vlastností Moravanů žijících v době před necelým jedním stoletím. Je dokladem nezvykle vysokých morálních hodnot už nedosažitelných v naší současné společnosti. Hodnot, které jsou zcela opomíjeny v nastupujícím jednadvacátém století plném rozepří, válečných konfliktů a teroristických akcí. Proto také ihned po první světové válce byl černovířský vojenský hřbitov jako památka chráněná mezinárodními dohodami pojat do Státního seznamu nemovitých kulturních památek pod pořadovým č. 459, č. rejstříku památek 2685. Jeho přílohu tvoří seznam hrobů zahrnující celkem 3681 položek.

Jenže v posledních padesáti letech nikdo veřejnosti nepřipomínal existenci a výjimečnost olomouckého vojenského hřbitova. Nevšimavost a lhostejnost funkcionářů povinných ze zákona o hřbitov pečovat způsobila, že tato památka přestala být udržována, naopak byla zdevastována a její ničení pokračuje i v současné době. To jsou důvody, pro které zde o černovířském vojenském hřbitovu hovoříme.

Dovolte, abych nejdříve uvedl alespoň několik nejpodstatnějších poznámek z historie hřbitova.

Hřbitov byl založen vojenskou správou roku 1869. Místo pro hřbitov bylo vybráno v návaznosti na černovířský občanský hřbitov při farnosti sv. Štěpána. Tedy za Klášterním Hradiskem, kde od roku 1802 sídlí olomoucká vojenská nemocnice. Protože právě odtud byl pohřbíván největší počet vojáků. První pohřeb na novém vojenském hřbitově se konal 3. listopadu 1869 a v tomtéž roce byl z Tabulového vrchu na černovířský hřbitov přenesen pomník a ostatky čtyř pruských vojáků a dvou spojeneckých saských vojáků, kteří padli při srážce s Prusy v červenci 1866 u Dubu a u Tovačova.

V dalších letech existence Rakousko - Uherska, v období do začátku první světové války, bylo do jednotlivých hrobů na hřbitově pohřbeno 777 vojáků. Na západní straně důstojníci, na východní části prostí vojáci. Avšak žádná oficiální zpráva už nehovoří, že v uvedeném období došlo navíc k uložení pozůstatků dalších více jak šedesáti osob. Připomínám tuto dosud opomíjenou zprávu, protože je pro historiky svým významem zcela mimořádná. Totiž 3. března 1896 farář na Hradisku nechal otevřít zatarasený vchod do místností krypty pod kostelem sv. Štěpána a tam bylo nalezeno 60 rakví s kostrami a popelem a navíc hromada lebek a lidských kostí. Podle ústního podání byly tyto pozůstatky uloženy do krypty roku 1866 při likvidaci mauzolea v hlavním konventním kostele zrušeného premonstrátského opatství. Tyto nalezené kostry s dalšími lidskými pozůstatky byly znovu pietně pohřbeny v říjnu 1896 do společné jámy na černovířském vojenském hřbitově za oficiální účasti velitele vojenské nemocnice vrchního štábního lékaře MUDr. Josefa Dubského, hradištského faráře, vojenského kuráta a všech důstojníků nemocnice. Společná jáma byla vykopána v tehdejším severovýchodním rohu vojenského hřbitova, tedy někde nedaleko márnice.

Připomínám, že benediktýnské a navazující premonstrátské opatství bylo založeno jako pohřebiště moravských Přemyslovců. Na Hradisku byli pohřbeni někteří z olomouckých úředních knížat, členové jejich rodin, a také někteří olomoučtí biskupové, opati z Hradiska a mnohé jiné významné osobnosti. Tabulka v kostele sv. Štěpána oznamuje, že jsou tam ve schránce ve zdi uloženy pozůstatky olomouckého úředního knížete Oty I. Sličného, jeho manželky Eufémie, vnučky uherského krále Štěpána Svatého, jejich vnuka olomouckého úředního knížete Oty III. Dětleba a jeho manželky Durancie, jejich synů Vladimíra a Břetislava, dcery Marie, biskupa Jana IV. Lysého a opata z doby zničení Hradiska Tatary Roberta. Tento údaj lze považovat za velmi problematický. Totiž hroby těchto osobností byly opakovaně vykradeny. Za vpádu Tatarů roku 1241, dvakrát od Olomoučanů při rozboření Hradiska v roce 1432 a 1469 a naposled od Švédů roku 1642. O prvních třech případech zničení hrobů nemáme žádné písemné doklady. O vykradení hrobů zakladatelů a rozházení nalezených kostí Švédy jsou zaznamenány podrobnosti, včetně zcizení prstenů, křížků a oděvů svlékaných z mrtvol. Teprve až za dva roky po odchodu Švédů nechal opat Bedřich Schinal sesbírat lidské kosti rozházené po celém širokém okolí. Je proto možné, že kosti ponechané ve skřínce nejsou kosti Přemyslovců, ale že jejich kosti byly pohřbeny do společné jámy na černovířském hřbitově. Pravděpodobně jsou v této jámě uloženy i pozůstatky dalších významných osobností, hradišských opatů a historiků, jmenovitě Siebenaichera a Ulmanna, a také biskupa arménské církve, který zemřel na Hradisku v 18. století při cestě do Říma k papeži.

Za první světové války došlo k masivnímu přísunu raněných od lvovského frontu do Olomouce. V olomoucké vojenské nemocnici a několika dalších olomouckých vojenských záložních a nouzových lazaretech bylo hospitalizováno 447.589 raněných a nemocných vojáků. Podle vojenské ústřední evidence (vyhotovené roku 1928) bylo v době od vyhlášení první světové války v roce 1914 do konce roku 1919, kdy byl válečný stav oficiálně ukončen, pohřbeno na černovířském vojenském hřbitově 3 218 vojáků minimálně třinácti národností: československé, polské, ruské, rumunské, rakouské, maďarské, italské, turecké, německé, francouzské, lotyšské, litevské a jugoslávské. Do jednotlivého hrobu bylo pohřbeno 555 mrtvých, avšak do dalších

1089 hrobů bylo pohřbeno po dvou padlých vojácích a v 83 hrobech bylo pohřbeno po třech až pěti zemřelých.

Plocha černovírského vojenského hřbitova pro pohřbení zemřelých vojáků nedostačovala. Proto byl hřbitov v letech 1916 - 1917 rozšířen a upraven podle návrhu architekta Gustava Rossmanna. Většinou z dobrovolných peněžních příspěvků olomouckých občanů byly v nové části hřbitova postaveny dvě otevřené kaple, větší s kopolí pro vyznavače křesťanských konfesí, menší jako úcta padlým islámského vyznání. Otevřený polní muslimský památník má uprostřed osmiboký kamenný obelisk jako náznak islámské mešity. Na části hřbitova kolem muslimského památníku byli pohřbeni vojáci islámského vyznání. Současný počet islámských pomníčků je 59, ale při započítání míst, na kterých byly pomníky vykradeny, jejich počet činí 65, což odpovídá evidenčnímu záznamu. Nedaleko tohoto památníku je větší kaple křesťanská, také otevřená, s kupolí, a také neopravená.

Nová část rozšířeného hřbitova byla vysvěcena dne 18. 12. 1917 za osobní přítomnosti posledního rakouského císaře Karla I. a jeho manželky Zity. Zároveň polní biskup Emerich Bjelík vysvětil křesťanskou kapli a polní imám požehnal muslimskému památníku. Tehdy na hřbitově císař Karel I. řekl: „... Jest mým přáním, aby rovy všech ve válce padlých a zemřelých vojinů přátel i nepřátel - na věčně čestnou jich památku a na útěchu jich příslušníků, kteří ztratili své nejdražší, byly důstojně vybudovány a trvale udrženy ...“

Na islámskou část navazuje oddělení hřbitova určené pro pohřbívání padlých pravoslavného vyznání. Uprostřed téměř 200 dvojhrobů pravoslavných vojáků z Bukoviny, Srbů, Rusů a Rumunů kdysi stál velký dřevěný patriarchální kříž. Ještě na počátku devadesátých let zde na jednotlivých hrobech bylo několik desítek dvojitých pravoslavných křížů. Zjara letošního roku jsem našel poslední tři kříže, zřejmě opět připravené k odvozu do Sběrných surovin. V současné době už není po těchto třech křížích ani stopy.

Podle přání židovské obce bylo také vyhrazeno na hřbitově místo pro pohřbení mrtvých Židů. Z Protektorátu existuje záznam o šestnácti hrobech, kde byli pohřbeni vojáci židovského vyznání.

Největší část hřbitova sloužila k pohřbení všech zbývajících padlých vojáků. Tedy katolíků, evangelíků, osob bez vyznání a všech dalších. Během první ČSR, tedy od 1. 1. 1920 do 15. března 1938, bylo na vojenský hřbitov pohřbeno dalších 388 zemřelých vojáků. V následujících létech 2. světové války bylo do 7. 1. 1945 na černovírský vojenský hřbitov pohřbeno dalších 45 mrtvých. Podle literárních údajů koncem války (v prosinci 1944 a v únoru 1945) došlo k pohřbení dvanácti amerických letců a později také čtrnácti sovětských vojáků, kteří padli u Olomouce. Avšak všichni tito zahraniční vojáci byli v roce 1946 exhumováni a převezeni, Američané na pohřebiště ve Francii, sovětské vojáci na Ústřední hřbitov v Neředíně.

Na vojenský hřbitov se pohřbívalo i v roce 1945 a ještě po celých padesát následujících let. Jenže o těchto novodobějších pohřbech chybí jakékoli záznamy. Doklady o nich lze nalézt přímo na hřbitově. To nejposlednější urnové pohřbení je podle nápisu na pomníku datováno rokem 1994.

Od doby založení vojenského hřbitova o hřbitov pečovala vojenská správa hřbitova, která podléhala polnímu kurátu olomoucké vojenské nemocnice. V celé této době byl vojenský hřbitov udržován na odpovídající úrovni. Hroby byly označeny podle

konfese: buď prostým litinovým křížem, nebo pravoslavným křížem, u muslimů pomníčkem s půlměsícem a u Židů pomníčkem s šesticípou hvězdou. Na každém tomto symbolu smrti byla tabulka se jménem a přesnými daty každého zemřelého. Hroby byly vzorně udržovány a označeny, spadané listí shrabáno, cesty odvodněny a vysypány. Vždy na den 1. listopadu nebylo opomenuto uctění památky padlých smutečním obřadem. Hroby a celý hřbitov byl osvětlen lihovými kahany a pochodněmi. Za přítomnosti olomoucké vojenské posádky, důstojníků, gážistů a mužstva vojenské nemocnice se konala tryzna a vojenská hudba vždy zahrála chorál a hymny.

Tedy pokud o vojenský hřbitov pečovala armáda a její duchovní správa, tak jak vlastní péče o hroby, tak i evidence hrobů a pohřbených byla vždy dokonalá a na odpovídající úrovni bez ohledu na vládnoucí politický režim. Jenže dnem 15. března 1939 s okupací naší vlasti Velkoněmeckou říší byla zrušena československá armáda a její duchovní služba včetně správy vojenského hřbitova. Po roce 1945 nedošlo k obnovení duchovní služby, místo ní byla po vzoru Rudé armády zavedena funkce osvětových důstojníků, kteří měli zcela jinou pracovní náplň než péči o zemřelé a o jejich hroby.

Od roku 1939 přešla správa vojenského hřbitova do péče olomoucké radnice. Proces devastace hřbitova nastal později, až roku 1951, avšak od té doby neustále pokračuje. Soustavné ničení hřbitova se nezastavilo ani po změně režimu v roce 1989 a ani později při povolebních změnách ve vedení Magistrátu města Olomouce. Za neustále pokračující devastaci černovírského vojenského hřbitova jsou odpovědni i současní radní a zastupitelé města Olomouce.

V současné době je stav hřbitova už mnohem horší než ukazují snímky zhotovené v březnu roku 2003. Nejen vlastní hřbitov, ale také pozůstatky evidence pohřbených jsou v katastrofálním stavu. Pokud se v literatuře nalezne nějaký číselný údaj o pohřbených, je vždy tento počet jiný. Na olomoucké radnici a na Správě olomouckých hřbitovů nejsou o pohřbených vůbec žádné doklady. Podle Renáty Fifkové, která údaj převzala z centrální vojenské evidence hrobů pořízené roku 1928, bylo během první světové války na hřbitov pohřbeno 3218 padlých vojáků. Avšak na konci Protektorátu olomoucká radnice písemně odpověděla na dotaz říšské branné moci, že na hřbitově je celkem 3261 pohřbených v 2889 hrobech, z toho je 777 hrobů z doby před 1. světovou válkou, 1724 hrobů z 1. světové války a 388 hrobů z období existence ČSR. Poslední informace v publikaci „750. výročí Černovíra“ uvádí celkový počet hrobů 1771. Tedy každým novým desetiletím se udávaný počet hrobů rapidně snižuje.

Za nejdělejší lze považovat údaje spisovatele Jaroslava Durycha, který byl v době svého působení na Hradisku pověřen vedením kroniky vojenské nemocnice. Každoročně zapisoval jak počet zemřelých v olomoucké vojenské nemocnici, tak počet hrobů na černovírském vojenském hřbitově. Podle J. Durycha bylo v roce 1924 k 1. listopadu pro každoroční smuteční tryznu očištěno, ozdobeno a osvětleno 3573 hrobů. V uvedených hrobech bylo pohřbeno navíc 1338 mrtvých. K uvedeným pohřbeným je nutno přičíst pochované vojáky z dalších let, tedy 335 vojáků v době do ledna 1945. Součet všech uvedených pohřbených je 5246. Avšak na vojenský hřbitov se pohřbívalo i následující léta. Takže počet 5246 je počet minimální a pohřbených je jistě víc. Už Václav Burian publikoval v roce 1994 údaj o významných osobnostech prokazatelně pohřbených na černovírský hřbitov, avšak neuvedených v žádné evidenci pohřbených.



Kulturní úroveň národa se pozná i podle toho, jak se národ chová ke svým mrtvým! Naše republika je od roku 1929 signatářem Ženevské úmluvy, kterou potvrdil parlament zákonem č. 23/Sb. Podle kapitoly I., článku 4. se náš stát zavazuje, že „...bude pečovat o to, aby mrtví byli čestně pohřbeni, aby jejich hrobů bylo šetřeno a aby mohly vždy býti nalezeny ...“ Tedy Ženevská úmluva pro olomoucký vojenský hřbitov neplatí. Stav olomouckého vojenského hřbitova v Černovíře nevzbuzuje zájem u olomouckých odpovědných činitelů a ani u sdělovacích prostředků. Kříže, pomníky, obrubníky byly rozkradeny, hroby zapleveleny, cestičky zarostly. Betonové podstavce uřezaných křížů jsou vyvráceny, všude plno listí. Z více jak 197 litinových pravoslavných patriarchálních křížů už nezbyl ani jediný. Zmizely i kovové Davidovy hvězdy včetně pomníků z židovských hrobů, stejně jako jmenovky z pomníčků na hrobech vyznavačů islámu. Hřbitov se stává místem černých skládek pro všechny možné odpadky odložené z domácností. Jakoby ten hřbitov nikomu nepatřil, jakoby vojáci různých národností, i legionáři, kteří padli v první světové válce, byli zcela zapomenuti.

Pečovat o hroby a nezapomínat na padlé, kteří položili své životy za vlast, a národ mělo by být a musí být záležitostí každého z nás!